

Съвременни аспекти на сътрудничеството между ЕС и НАТО в областта на сигурността

Красимир Коев

Role of the European Security Architecture in a Global Context: *This paper presents some contemporary aspects of the relationships between EU and NATO in the area of security. The most recent documents like Lisbon treaty and NATO New Strategic Concept serve as a basis of analysis. The main conclusion of the paper is that the two organizations have common goals stemming from the global threats like: terrorism, arms of mass destruction, climatic changes, etc. Therefore EU and NATO are not concurrent structures but partners in resolving one and the same global security problems.*

Key words: *EU security architecture, global security problems, NATO New strategic concept, Lisbon treaty*

ВЪВЕДЕНИЕ

Съществуващите глобални заплахи за сигурността на съвременните общества като тероризъм, разпространение на оръжия за масово унищожение, екологични и климатични промени и др. провокират търсене на глобални отговори и реакции, които да гарантират мир, спокойствие и стабилност. На фона на тези приоритети в обществения дневен ред особена актуалност придобива въпросът за ролята на европейската архитектура за сигурност в системата на международните отношения, тъй като в най-новите документи на ЕС в областта на сигурността – Европейската стратегия за сигурност и Договорът от Лисабон — се прави еднозначна заявка за възприемането на ЕС като глобален актьор по въпросите на сигурността.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Европейската архитектура за сигурност включва няколко типа организации за сигурност, а именно:

- Регионални съглашения по силата на глава VIII от Устава на ООН – тук се отнася Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа;
- Профилирани регионални организации за сигурност – към тях могат да бъдат отнесени НАТО и Западноевропейският съюз;
- Граждански регионални организации за многостранно международно сътрудничество, включително в сферата на сигурността – такива организации са Европейският съюз и Съветът на Европа. [3]

С оглед очертаване ролята на европейската архитектура за сигурност в глобален контекст е необходимо да се проследи развитието на отношенията между НАТО и ЕС, както и новите акценти в тези отношения след Договора от Лисабон и новата Стратегическа концепция на НАТО.

Един от най-важните документи, интерпретиращи сътрудничеството между НАТО и ЕС в областта на сигурността е Резолюцията на Европейския парламент от 19 февруари 2009 г. относно ролята на НАТО в архитектурата на сигурността на ЕС (2008/2197(INI)). [5]

В преамбюла на тази резолюция са потърсени **допирните точки** между двете организации както в областта на сигурността, така и в широката област на демократичните ценности на човечеството.

Това, което сближава двете организации е, **на първо място**, че ЕС и НАТО са създадени въз основа на общи ценности, като свобода, демокрация, права на човека и върховенство на закона и през цялото си съществуване са служили за предотвратяване на войни на територията на Европа.

На второ място, 94 % от населението на ЕС се състои от граждани на държави-членки на НАТО. 21 от общо 27-те държави-членки на ЕС са съюзници в

НАТО, а 21 от общо 26-те съюзници в НАТО са държави-членки на ЕС, като Турция, която е дългогодишен съюзник в НАТО, е кандидат за членство в ЕС. Това означава, че войските и оборудването, предназначени за мисии в рамките на Европейската политика за сигурност и отбрана (ЕПСО), са в по-голяма или по-малка степен същите, като предназначението за операции на НАТО.

На трето място, макар и по различен начин, и в двете организации текат процеси на разширяване, чиято цел е да гарантират стабилност и просперитет в Европа и в света.

На четвърто място, както ЕС, така и НАТО в момента извършват преоценка на своите стратегии за сигурност (Европейската стратегия за сигурност и Стратегическата концепция на НАТО). Това означава, че те търсят отговори на променените заплахи пред човечеството в глобален план, а именно международен тероризъм, разпространение на оръжия за масово унищожение, държави в упадък, конфликти, достигнали мъртва точка, организирана престъпност, кибернетични заплахи, влошаване на състоянието на околната среда и свързани с това заплахи за сигурността, природни и други бедствия. Тези общи заплахи изискват още по-тясно партньорство и концентриране върху укрепването на ключови капацитети на ЕС и НАТО и по-добра координация в областта на планирането, технологиите, оборудването и обучението. Положителен факт е, че и в двата документа е изведено на преден план сътрудничеството между двете организации в името на сигурността на региона и света.

Общите предизвикателства пред двете организации изключват конкуренцията между тях. Именно затова в Резолюцията се казва, че НАТО представлява основен стълб на европейската военна сигурност, а Европейският съюз разполага с достатъчно потенциал да подкрепи неговите действия, така че укрепването на европейския капацитет за отбрана и задълбочаването на сътрудничеството да бъде от полза и за двете организации.

На следващо място в Резолюцията са представени **проблемните области** в отношенията между ЕС и НАТО и са дадени препоръки за тяхното решаване.

Като **първа проблемна област** е посочено, че сътрудничеството между ЕС и НАТО, което попада в рамката на спогодбата „Берлин плюс“, не работи задоволително поради нерешени проблеми, свързани с факта, че някои страни са членки на НАТО, но не са държави-членки на ЕС. Освен това НАТО не участва в операции в рамките на ЕПСО. При предприемането на такава операция ЕС избира дали да прибегне до средствата и възможностите на НАТО чрез спогодбата „Берлин плюс“. Тази недостатъчна координация между двете организации води до известна хаотичност и забавени реакции, което беше демонстрирано, напр. при военните операции за санкции срещу Либия през пролетта на 2011г.

Като **втора проблемна област** в Резолюцията е посочен турско-кипърският спор, който продължава да влияе негативно върху развитието на сътрудничеството между ЕС и НАТО. От една страна, Турция отказва да позволи на Кипър да участва в мисиите на ЕПСО, включващи разузнаване и ресурси на НАТО, а от друга страна Кипър отказва да позволи на Турция да участва в цялостното развитие на ЕПСО в степента, съответстваща на военната тежест и стратегическата важност на Турция за Европа и Атлантическия съюз.

Следващата проблемна област е конкуренцията между двете организации при изпълнението на определени операции. Такъв момент на съперничество е, например, при взаимодействието им в Дарфур, което стана извън договореностите от „Берлин плюс“.

Както се вижда от изложеното, проблемните области в отношенията между ЕС и НАТО са по-малко в сравнение с постиженията и допирните точки. Това дава основание за оптимистични очаквания относно **перспективите** за развитие на

отношенията между ЕС и НАТО, на които е отделено най-значително място в Резолюцията. Те са очертани в следните посоки:

1. Осигуряване на подкрепа за националните усилия за създаване и развитие на военни възможности за управление на кризи чрез взаимно подпомагане между ЕС и НАТО.
2. Взаимна подкрепа при реализацията на Европейската стратегия за сигурност на базата на действителен, всеобхватен и демократичен консенсус между ЕС и НАТО по въпросите на сигурността.
3. Осигуряване на бъдещата колективна отбрана на ЕС по възможност в сътрудничество с НАТО, което ще помогне за усъвършенстване на способността на ЕС за посрещане на заплахите за сигурността на XXI век, по-специално чрез съвместни гражданско-военни операции и мерки за управление на кризи, вариращи от действия в областта на разузнаването за предотвратяване на кризи до реформи в сектора на сигурността, полицията и съдебната система, и военни действия.
4. Взаимна подкрепа чрез избягване на конкуренция и задълбочаване на сътрудничеството при операции за управление на кризи въз основа на практическо разделение на отговорностите.
5. Поддържане на реалистичен и открит диалог с Русия, включително по въпросите, свързани с правата на човека и правовата държава, регионалната сигурност, енергетиката, противоракетната отбрана, неразпространението на оръжия за масово унищожение, съкращаването на въоръжените сили и космическата политика.
6. Създаване на постоянен оперативен щаб на ЕС, под ръководството на заместник-председателя на Комисията/върховен представител, като част от мандата на този щаб ще бъде планирането и провеждането на военни операции в рамките на ЕПСО.
7. Принос на НАТО за една по-силна и разполагаща с по-голям капацитет Европа, тъй като Алиансът продължава да бъде отворен за по-нататъшно разширяване на Изток.

Като **фактори, благоприятстващи развитието на отношенията между ЕС и НАТО** в дългосрочен план, в Резолюцията са посочени френската инициатива за официално връщане към военните структури на НАТО и усилията на френското председателство на Съвета на ЕС за по-нататъшно сближаване между ЕС и НАТО в отговор на новите предизвикателства пред сигурността. Друг фактор, посочен в Резолюцията, е новият положителен подход на САЩ към укрепването на военните възможности на ЕС. [5]

Горепосочените аналитични данни за отношенията между ЕС и НАТО в контекста на европейската архитектура за сигурност представят в благоприятна светлина бъдещето на тези отношения. Но наред с позитивния тон, не са малко и **позициите на скептицизъм**, породени от изброените по-горе проблемни области в релацията ЕС-НАТО.

На своята публична лекция "НАТО след Лисабон: новите тенденции в новата концепция" българският външен министър Николай Младенов образно се изразява, че между НАТО и ЕС съществува „китайска стена“. За база на своето изказване министърът посочва няколко примера:

- В мисията на ЕС в Босна и Херцеговина най-големият контингент е турският. „Същевременно, обаче, Турция не може да участва в командването на тази операция, защото НАТО и ЕС нямат споразумение за обмен на класифицирана информация“.
- „В мисията на ЕС в Афганистан силите на НАТО не могат да защитават европейските формиrowания, защото ЕС и НАТО не са постигнали споразумение за това.“

- “Когато НАТО разработва нови технологии, за да предпазва своите войници от импровизирани експлозивни устройства, не може да ги сподели с ЕС и той трябва да разработва своя защита”. По този начин се правят двойни разходи за едни и същи неща. [2]

Според източник на европейското онлайн издание EUobserver, формулирането на текста за отношенията с ЕС в стратегическата концепция на НАТО се е оказало препъни-камъкът в писането на документа заради Турция. Обсъждането на краткия параграф е продължило три дни. В края на краищата, след формулировката за общите предизвикателства на двете организации, изрично е отбелязано, че *“съюзниците ни извън ЕС допринасят значително за тези усилия”*, текст, който е добавен очевидно по настояване на Анкара. [2]

Не са малко и критиките по повод последната среща на върха на НАТО (Лисабон, 2010). Например, тезата на Диана Джоунстон от Канада, че “НАТО е инструмент на стратегията на САЩ”. Без да се отрича ролята и тежестта на САЩ, още срещата на върха в Букурещ, на която западноевропейски страни се възпротивиха на натиска на Вашингтон и отложиха приемането на Грузия и Украйна, е показателен пример, че се отстояват интереси и няма автоматизъм и подчиненост. Според Д. Джоунстон главната заплаха за НАТО е собственото му остаряване и търсенето на повод за продължаване на статуквото. Че това е невярно, се вижда от документите, приети на последната среща на Алианса. Разбира се, има критики, които не могат да бъдат отхвърлени. Същата авторка правилно отбелязва, че противоречията между Държавния департамент и Пентагона са причина за многото грешки в Ирак. [4]

По повод на скептицизма в някои среди във връзка с отношенията на НАТО и ЕС на следващо място трябва да се посочи фактът, че напоследък ангажиментът на Германия към НАТО и ЕС ерозира. Неотдавнашните събития в Либия разделиха позициите на германците и французите, като накрая Германия даде политическото си съгласие за операцията, но не поиска да изпрати военни сили. Случаят с Либия и съдбата на Муамар Кадафи е първата голяма стратегическа пробына между Германия и Франция от десетилетия насам. Междувременно за Германия все по-важни са отношенията ѝ с Русия. Освен енергийната зависимост от Москва, Германия има и възможности за инвестиции в Русия. Затова връзките с Русия стават все по-привлекателни за Берлин по същото време, в което отношенията с НАТО и ЕС стават все по-проблематични. [1]

Заслужава коментар и фактът за съществуващите сериозни съмнения по въпроса дали НАТО наистина осигурява “чадър на сигурността” за неговите членове в региона. В отговор на това на 12 май 2011г. Вишеградската четворка обяви създаването на “бойна група” под командването на Полша като независима военна сила, която няма да бъдат подчинена на командването на НАТО. В допълнение – от 2013 година четирите страни започват общи военни учения под егидата на силите за бързо реагиране на НАТО. [6]

От казаното става ясно, че в отношенията между НАТО и ЕС е необходимо да доминира една нова култура по сигурността. Очакването е, че Договорът от Лисабон (2009) и Новата стратегическа концепция на НАТО (2010) ще отворят нова страница в сътрудничеството между НАТО и ЕС, основано на тази култура. С оглед на това по-долу ще бъдат проследени новите моменти в отношенията между двете организации в тези два документа.

Договорът от Лисабон ангажира граждански и военен капацитет от всички държави-членки за целите на Европейската политика за сигурност и отбрана, задължава държавите непрекъснато да подобряват военния си капацитет, разширява ролята на Европейската агенция по отбраната, задължава държавите да оказват помощ на друга държава, над която е извършено нападение (без да се засяга неутралитетът на някои държави или членството на други в НАТО), допълва

целите на ЕС (задачите от Петербург), като включва в тях борбата с тероризма, и настоява за взаимна солидарност в случай на терористична атака или природно бедствие. [5]

Договорът от Лисабон **закрепва ролята на НАТО като основа на колективната отбрана** на държавите, които са едновременно членки на НАТО и на ЕС, постановявайки, че тази организация ще бъде основа на тяхната колективна отбрана и формат на изпълнение на ангажменти от такъв характер. [7]

Освен това в Договора се заявяват намерения за тясно сътрудничество, а не конкуренция с НАТО, което е крачка напред в позиционирането на ЕС като глобален актьор в системата на международните отношения.

В **Стратегическата концепция** за отбраната и сигурността на държавите-членки на Организацията на Северноатлантическия договор "Активно ангажиране, съвременна отбрана", приета от държавните и правителствени ръководители в Лисабон на 19 и 20 ноември 2010 г., е изтъкната ролята на ЕС като активна и ефективна организация, която допринася за общата сигурност на евроатлантическото пространство. В текста на Концепцията се твърди, че **ЕС е уникален и значим партньор на НАТО** на базата на това, че двете организации имат в по-голямата си част общи страни-членки, а всички членове на двете организации споделят общи ценности.

НАТО признава необходимостта от по-силна и по-способна европейска отбрана. В Концепцията се приветства влизането в сила на Лисабонския договор, който предоставя рамката за укрепването на способностите на ЕС за справяне с общите предизвикателства в сферата на сигурността. Освен това се твърди, че за стратегическото партньорство между НАТО и ЕС е жизнено важно пълното ангажиране на съюзниците, които не са членове на ЕС, в общите усилия на двете организации в областта на сигурността.

В Концепцията се признава, че НАТО и ЕС могат и следва да играят допълваща се и взаимно-подсилваща се роля в укрепването на международния мир и стабилност. Във връзка с това НАТО изразява твърдата си решимост да даде своя принос към създаването на по-благоприятни обстоятелства, посредством които:

- Съществено да засили стратегическото си партньорство с ЕС в духа на пълна взаимна откровеност, прозрачност, взаимно допълване и зачитане на автономността и институционалния интегритет на двете организации;
- Да задълбочи практическото взаимодействие с ЕС в пълния спектър на кризисните операции, от координирано планиране до взаимна подкрепа на терена;
- Да разшири политическите консултации с ЕС с цел обхващане на всички въпроси от взаимен интерес, с цел споделяне на оценки и перспективи;
- Да си сътрудничи по-широко с ЕС в развитието на способностите с цел минимизиране на дублиращи се дейности и максимизиране на ефективността на разходите. [8]

Доказателство за тежестта, която придава НАТО на отношенията с ЕС, е, че на срещата на върха на Алианса в Лисабон присъстват „трите лица“ на ЕС, според Лисабонския договор - президентът на Съвета Херман ван Ромпой, Върховният представител по външната политика и сигурността Катрин Аштън и председателят на Европейската комисия Жозе Мануел Барозу.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Макар че в новите документи отношенията между НАТО и ЕС не се интерпретират пространно, те извеждат на преден план идеята, че двете организации са равностойни в сферата на сигурността. Между тях не трябва да има конкуренция, а взаимно допълване, тъй като те решават общи задачи в регионален и в глобален мащаб, а именно колективен отговор на едни и същи заплахи за

сигурността, като глобалния тероризъм, разпространението на оръжия за масово унищожение, екологични заплахи, климатични промени и др.

ЛИТЕРАТУРА

[1] **Кайл, С.** Германия – самоизключване от НАТО и ЕС. Сп. Атлантик Комюнити. <http://e-vestnik.bg/12127>

[2] **Ковачева, Р., Н. Младенов.** Между НАТО и ЕС има китайска стена. 30 ноември 2010. <http://www.euinside.eu/bg/news/n-mladenov-there-is-a-chinese-wall-between-nato-and-the-eu>

[3] **Кръстев, Д.** Политика на ЕС в областта на сигурността. Военно издателство, 2010, с. 41-42

[4] **Николов, С.** НАТО след Лисабонската среща. Сп. "Международни отношения", бр. 1/2011. http://www.csr-bg.com/nato_slet_lis.htm

[5] **Официален вестник на Европейския съюз** С 76 Е/69, 25.3.2010 г.) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:076E:0069:0075:BG:PDF>

[6] **Фридман, Д.** Агенция "Стратфор", Вишеград: новата военна сила в Европа, 25 май 2011, <http://argumenti-bg.com/4836/vishegrad-novata-voenna-sila-v-evropa/>

[7] http://www.mod.bg/bg/doc/cooperation/EC/Lisboa_Treaty_Report.pdf

[8] http://rdsc.md.government.bg/BG/Activities/Obuchaemi/NSC_BUL.pdf

За контакти:

Докторант Красимир Гецов Коев, Катедра "Европеистика", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-82 56 62, e-mail: kgkoev@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.



РУСЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ „АНГЕЛ КЪНЧЕВ”
UNIVERSITY OF RUSE „ANGEL KANCHEV”

ДИПЛОМА

Програмният комитет на
Научната конференция RU&SU'11
награждава с КРИСТАЛЕН ПРИЗ

“THE BEST PAPER”

КРАСИМИР КОЕВ

автор на доклада

**“Съвременни аспекти на
сътрудничеството между ЕС
и НАТО в областта на сигурността”**

DIPLOMA

The Programme Committee of
the Scientific Conference RU&SU'11

Awards the Crystal Prize

"THE BEST PAPER"

to KRASIMIR KOEV

author of the paper

**“Role of the European Security
Architecture in a Global Context”**

РЕКТОР
RECTOR

доц. дтн Христо Белоев
Prof. DSc Hristo Beloev

29.10.2011